

РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається питання взаємопов'язаного навчання іноземної мови і культури; наводяться результати аналізу підручників з англійської мови у старшій школі з точки зору реалізації соціокультурного підходу до навчання іноземної мови.

Ключові слова: соціокультурний підхід, соціокультурна компетентність, підручник, старша школа.

Вивчення мови у нерозривному зв'язку з культурою визначає одну зі стратегічних ліній сучасної мовної освіти та характеризується у методиці викладання іноземних мов як соціокультурний підхід. На необхідність вивчення іноземної мови та культури народу, мова якого вивчається, вказували відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: І. Л. Бім, Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещагін, Н. Д. Гальскова, Н. І. Гез, Л. П. Голованчук, Н. Б. Ішханян, В. Г. Костомаров, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова, П. В. Сисоев, Н. К. Скляренко, О. Б. Тарнопольський, С. Г. Тер-Мінасова, С. М. Byram, Вурне, L. Damen, B. Eggert, Ch. Fries, J. Frank, C. Kramersch, R. Lado, G. Neuner, Н. Е. Palmer, S. Stempleski, B. Tomalin, Н. G. Widdowson, G. Zarate та інші.

На жаль, питання реалізації соціокультурного підходу у підручниках англійської мови для старшокласників як цілісного системного явища залишається ще недостатньо розробленим. До того ж, важливість формування соціокультурної компетентності в учнів старшої школи констатується у новітніх освітянських документах.

Отже, метою нашої статті є з'ясувати та виявити, наскільки повно реалізується соціокультурний підхід у підручниках з англійської мови у старшій школі.

Як відомо, головною метою навчання іноземної мови у школі є формування в учнів іншомовної комунікативної компетентності як здатності до міжкультурного іншомовного спілкування, яка включає три основні складники: мовну, мовленнєву та соціокультурну компетентності. Остання передбачає, "володіння соціально значущими знаннями, ціннісними установками, необхідними індивіду для адекватного функціонування у певній культурі та успішної взаємодії з її носіями, а також уміння використовувати її у конкретних умовах життя та спілкування" [3, с. 24].

З метою з'ясувати, як саме реалізується соціокультурний підхід у підручниках з англійської мови у старшій школі, було проаналізовано сучасні підручники "English" для 10 класу¹: А. М. Nesvit, Т. L. Siryk, V. M. Plakhotnyk та один альтернативний підручник "Friends" by Liz Kilbey and Carol Skinner. Останній, зазвичай, використовується у профільних класах з поглибленим вивченням англійської мови або слугує додатковим джерелом інформації у середніх загальноосвітніх школах.

Як відомо, зміст соціокультурного аспекту навчання англійської мови становлять фонові знання, тобто національні реалії, фонові лексика та мовленнєві формули етикету. Саме тому аналіз підручників здійснювався за такими критеріями: наявність кількості текстів з фоновими знаннями (країнознавчого характеру); національні реалії, що відображені у підручнику; ступінь насиченості підручника безеквівалентною лексикою; кількість діалогів, у яких представлені мовленнєві формули етикету; кількість ілюстрацій, що відображають дійсність носіїв мови [4].

Щодо першого з них – кількості текстів з фоновими знаннями, необхідно зазначити, що саме тексти є основним джерелом соціокультурної інформації, і вони повинні відповідати таким вимогам: автентичність, актуальність та типовість [1, с. 38].

Національні реалії – другий критерій – притаманні лише певній нації і є частиною об'єктивної дійсності, а їхнім мовним вираженням є безеквівалентна лексика. Висновок про ступінь насиченості підручника безеквівалентною лексикою можна зробити на основі підрахунку загальної кількості національних реалій (антропонімів, топонімів, етнографічних реалій і т.д.), і він може бути низький – Н, середній – С, високий – В.

Мовленнєві формули етикету, знання яких є необхідною умовою для успішного встановлення контакту з носіями відповідної іншомовної культури та уникнення конфліктних ситуацій під час спілкування з ними, представлені, насамперед, у діалогах. Автентичні діалоги є підґрунтям для засвоєння етикетно-узуальних формул спілкування, що сприятиме дотриманню учнями елементарних норм мовленнєвого етикету.

¹ Відомості запозичені з дипломної роботи Карпіної О. С. "Формування соціокультурної компетенції у старшокласників (на матеріалі англійської мови)", Горлівка, 2012 (науковий керівник – доц. Олійник Т. І.)

Наявність у підручнику ілюстрацій, що відображають дійсність носіїв мови, надають учням можливість познайомитися з артефактами, до яких належать історичні пам'ятки, атрибути національної символіки, портрети національних діячів науки, культури та мистецтва, зображення персонажів відомих творів і фольклорних героїв країни, мова якої вивчається.

Отже, аналізуючи та порівнюючи вищезазначені підручники англійської мови для 10 класу, ми дійшли висновку, що не всі виділені нами параметри реалізовані в них повною мірою. Отримані у процесі аналізу підручників результати наводимо у таблиці:

Таблиця

Аналіз підручників з англійської мови щодо реалізації в них соціокультурного підходу до навчання

Підручник \ Критерії	Кількість текстів з фоновими знаннями (із загальної кількості)	Національні реалії	Ступінь насиченості підручника безеквівалентною лексикою	Кількість діалогів	Кількість ілюстрацій
A.M. Nesvit "English 10"	18/105	82	C	15	164
T.L. Siryk, S.V. Siryk "English 10"	13/62	130	B	14	61
V.M. Plakhotnyk, R.Yu. Martynova, I.H. Alexandrova "English 10"	8/74	34	H	42	1
L. Kilbey, C. Skinner "Friends"	26/73	60	C	29	49

Як видно з таблиці, у кожному з чотирьох підручників наявні всі п'ять параметрів, один з яких помітно перевищує інші. Це свідчить про те, що автори підручників вважають за необхідне вивчення іноземної мови у нерозривному зв'язку з культурою і тому певною мірою дотримуються соціокультурного підходу до навчання.

Що стосується кількості текстів з фоновими знаннями (країнознавчого характеру), то найбільша їх кількість міститься у підручнику "Friends" – 26. У підручнику А. М. Несвіт також міститься достатня кількість текстів країнознавчого характеру – 18. У підручнику Т. Л. Сірик їх 13, а у В. М. Плахотника – 8 текстів.

Найбільша кількість національних реалій (антропоніми, топоніми, етнографічні, реалії культури та освіти) міститься у підручнику за редакцією Т. Л. Сірик – 130, у А. М. Несвіт їх 82, у підручнику L. Kilbey та C. Skinner "Friends" – 60. Найменше їх у підручнику В. М. Плахотника – 34. Отже, ступінь насиченості безеквівалентною лексикою у підручнику Т. Л. Сірик є досить високим, а у В. М. Плахотника досить низьким. Підручники А. М. Несвіт та L. Kilbey відрізняються середнім рівнем насиченості безеквівалентною лексикою.

Кількість *діалогів*, що є основним осередком мовленнєвих формул етикету, найбільша у підручнику В. М. Плахотника, де їх міститься 42. Хоча, слід зауважити, що діалоги, на жаль, не відповідають вимозі *автентичності*. У підручнику "Friends" їх 29, у А. М. Несвіт – 15, а у Т. Л. Сірик – 14.

Щодо *ілюстрацій*, які відображають дійсність носіїв мови, то найбільше ілюстрацій містить підручник А. М. Несвіт – 164. У підручнику Т. Л. Сірик їх 61, підручник "Friends" містить 49 ілюстрацій. Лише одна ілюстрація, що має країнознавчу цінність (годинник Big Ben), наявна у підручнику В. М. Плахотника, що аж ніяк не сприяє вмотивованості та зацікавленості з боку учнів.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що найбільша *кількість текстів* країнознавчого характеру міститься у англомовному підручнику "Friends" авторів L. Kilbey та C. Skinner. *Національні реалії* та ступінь *насиченості безеквівалентною лексикою* повною мірою відображені у підручнику Т. Л. Сірик. *Кількість діалогів*, у яких представлені мовленнєві формули етикету, є найбільшою у підручнику В. М. Плахотника. Численна *кількість ілюстрацій*, що відображають дійсність носіїв мови, представлена у підручнику А. М. Несвіт.

Таким чином, можна зробити висновок, що у кожному з проаналізованих нами підручників англійської мови соціокультурний підхід до навчання реалізується більш або менш повно, а тому кожний з них може бути використаний для успішного формування соціокультурної компетентності в учнів старшої школи. За переконанням вчителів-практиків (42%, за результатами опитування вчителів ІМ м. Северодонецька), формування соціокультурної компетентності у старшокласників здійснюється найбільш ефективно, за умови використання підручника А. М. Несвіт як основного та англомовного автентичного підручника L. Kilbey та C. Skinner "Friends" як додаткового джерела соціокультурної інформації.

Отже, здійснений аналіз шкільних підручників англійської мови показав, що соціокультурному аспекту їхні автори приділяють певну увагу, але зміст соціокультурного аспекту у кожному з них розкривається нерівномірно, і тому вчителям слід самостійно добирати й комбінувати чинні підручники та додаткові джерела інформації з тим, щоб сформувати в учнів соціокультурну компетентність необхідної якості. Оволодіння знаннями особливостей культури країни, мова якої вивчається, допоможе уникнути непорозумінь під час спілкування з представниками цієї культури не лише при моделюванні дійсності на уроці іноземної мови, але й у реальному житті.

Використані джерела

1. Нефедова М. А. Отбор материала лингвострановедческого содержания для чтения. Методические рекомендации // Иностранные языки в школе. – 1994. – № 4. – С. 38–40.
2. Ніколаєва С. Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур // Іноземні мови. – 2010. – № 3. – С. 6–9.
3. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч.-метод. посібник для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня "магістр"] / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
4. Oliynyk T. ELT Textbooks: Tentative Analysis of the Socio-Cultural Aspect // Foreign Languages. – № 2005. – № 3. – С. 25–27.
5. Liz Kilbey, Carol Skinner. Friends. Pearson Education Limited, Edinburgh Gate, Harlow, Essex, CM20 2JE, England and Associated Companies throughout the world, 2003. – 123 p.

Олейник Т. И.

РЕАЛИЗАЦИЯ СОЦИОКУЛЬТУРНОГО ПОДХОДА В ШКОЛЬНЫХ УЧЕБНИКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются вопросы взаимосвязанного обучения иностранному языку и культуре; представлены результаты анализа учебников английского языка для старшей школы с точки зрения реализации в них социокультурного подхода в обучении языку.

Ключевые слова: *социокультурный подход, социокультурная компетентность, учебник, старшая школа.*

Oliynyk T. I.

REALIZATION OF SOCIOCULTURAL APPROACH IN SCHOOL TEXTBOOKS OF ENGLISH

The article focuses on the integrative approach to teaching foreign language and culture of the target language country; the results of the analysis of the English textbooks for senior schoolchildren are given with the emphasis on the sociocultural approach to EFL teaching.

Key words: *sociocultural approach, sociocultural competence, a textbook, senior school.*

Стаття надійшла до редакції 03.06.14